

BIJDRAGE

JOHN ASPESLAGH

HECHTE VRIENDSCHAP IN BARRE TIJDEN. DE NAOORLOGSE CORRESPONDENTIE TUSSEN EUGEE VAN OYE EN HUGO VERRIEST

*“Nam et secundas res splendiores facit amicitia et adversas,
partiens communicansque, leviores”
Cicero, Laelius, De amicitia, 22*

De bibliotheek van de Gentse Universiteit bezit een vijfhonderdtal brieven geschreven door of gericht aan Eugeen van Oye (1840-1926).¹ Het oudste exemplaar is van december 1847. Volgens de beheerder werd de collectie nog niet adequaat ontsloten door een gebrek aan middelen. Voor deze bijdrage baseerden we ons op een reeks steekkaarten uit de jaren 1960-1980 met een korte beschrijving van de brieven.² Enkele brieven werden niet, onduidelijk of zelfs verkeerd gedateerd.

< Eugeen Van Oye, ca. april 1923. [Antwerpen, Letterenhuis]

— ° “Vriendschap maakt immers voorspoed meer glanzend en tegenslag, door die te delen en erover te praten, lichter om te dragen”.

1 UGent Briefwisseling aan Eugeen Van Oye, 22 december 1847-11 juni 1962 (<https://lib.ugent.be/catalog/rug01:000772439>). De archiefbenaming is misleidend want het archief bevat ook de kladversie van brieven van Eugeen van Oye. Dit archief wordt niet vermeld bij R. Vanlandschoot, *Biografie Hugo Verriest*, Tielt, 2014, pp. 580-82. Voor Eugeen van Oye: J.J.M. Westenbroek, in: *Nationaal Biografisch Woordenboek*, dl. 4, Brussel, 1970, kol. 634-640; L. Buning & P. van Hees, *Oye, Eugeen van*, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging (NEVB)*, Tielt, 1998, dl. 2, pp. 2371-2372; J.D. Domela Nieuwenhuis Nyegaard, *Persoonlijke herinneringen aan Dr. Eugeen van Oye*, in: *De Dietsche Gedachte*, jg. 1, 1927, nr. 11, pp. 132-36 en nr. 12, pp. 147-49; L. Buning, *Aan de nagedachtenis van dr. Eugeen van Oye als strijdend Vlaming*, in: *Het Pennoen*, jg. 19, 1969, nr. 8, pp. 6-8; H. Dekeyser, *Huldeboek dokter Eugeen van Oye, 1970 (uitgegeven ter gelegenheid van de van Oye hulde in Gistel, 8-16 juni 1969)*. Over Van Oye's engagement in Jong-Vlaanderen en in Oostende, zie J. Aspeslagh, *De activistische beweging in Oostende*, in: *Biekorf* jg. 116, 2016, pp. 169-75 en 290-94.

2 UGent Hs 3375, <https://lib.ugent.be/en/catalog?q=eugeen+van+oye&type=correspondence>.

Aanvankelijk waren we op zoek naar Van Oye's correspondentie uit de Eerste Wereldoorlog. We hoopten bijkomende informatie te vinden over zijn rol als (ere) voorzitter van de Jong-Vlaamse activistische beweging, meer bepaald die binnen de Oostendse groepering. Het was ook in die jaren dat Van Oye zich liet meeslepen door meer radicale voormannen uit de beweging, met name dominee Derk Jan Domela Nieuwenhuis Nyegaard (1870-1955) en de Bruggeling Emile Dumon (1862-1948)³, relaties die naderhand weer bekoelden. Helaas bevat het archief geen relevante stukken uit die jaren.

We ontdekten er wel de naoorlogse briefwisseling van Eugeen Van Oye met zijn schoolvriend Hugo Verriest (1840-1922) en dit tot aan diens overlijden.⁴ We bespreken deze brieven chronologisch, ongeacht de volgorde in het archief. De brieven van Van Oye zijn met potlood geschreven op kladpapier zodat het geschrift moeilijk te ontcijferen is. Die van Verriest zijn definitieve versies in inkt, geschreven met bevende hand op vezelachtig papier. De definitieve versie van de brieven van Eugeen Van Oye naar Hugo Verriest hebben we jammer genoeg niet teruggevonden in het Verriest-archief van het Antwerpse Letterenhuis. Alleen van de brief van 7 april 1919 (UGent HS 3375 423) hebben we de laatste versie ontdekt in het archief van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal en Letteren in Gent (KANTL).⁵

Eind oktober 1918, werd de bijna tachtigjarige dokter Eugeen Van Oye ondervraagd door de Sûreté militaire en in voorlopige hechtenis opgesloten in het vroegere Rode-Nonnenklooster aan de Katelijnestraat in Brugge. De mensonterende omstandigheden waarin hij naar Brugge werd overgebracht en zijn verblijf aldaar heeft Van Oye uitvoerig beschreven in *Mijn Gevangenis* (Brugge, 1923). Wegens zijn hoge leeftijd kwam hij al na enkele dagen vrij en, door het nog ontredderde treinverkeer, keerde hij te voet langs de Brugse vaart naar Oostende terug. Ondertussen had Van Oye op 21 oktober zijn ontslag als geneesheer van het Armenbureel gekregen. Op 8 december daaropvolgend werd hem eveneens de deur gewezen als leraar Hygiëne aan de Oostendse Nijverheidsschool.⁶

3 Voor Jan Derk Domela Nieuwenhuis Nyegaard: L. Buning, in: *Nationaal Biografisch Woordenboek*, Brussel, 1974, dl. 6, kol. 231-248; L. Buning & P. van Hees, *Domela Nieuwenhuis Nyegaard, Jan Derk*, in: *NEVB [...]*, dl. 1, pp. 973-975; L. Buning, Een Vlaming uit het Noorden, ds. Jan Derk Domela Nieuwenhuis Nyegaard, in: *Het Pennoen*, jg. 20, 1970, nr. 3, pp. 6-11; L. Buning, *Het strijdbaar leven van J.D. Domela Nieuwenhuis Nyegaard, Vlaming door keuze*, Buitenpost, 1976.

Voor Emile Dumon: K. Rotsaert, *Dumon, Emile*, in: *NEVB [...]*, dl. 1, pp. 1014-15; https://nl.wikipedia.org/wiki/Emile_Dumon.

4 Voor Hugo Verriest: A. Demedts, in: *Nationaal Biografisch Woordenboek*, Brussel, 1964, dl. 1, kol. 948-953; S. Maes, *Verriest, Hugo*, in: *NEVB [...]*, dl. 3, pp. 3274-76; R. Vanlandschoot, *Biografie Hugo Verriest [...]*.

5 Alle vermelde documenten uit het archief van KANTL bevinden zich in map KANTL/02/000048 (Uitsluiting leden) of KANTL/04/000377 (Ingekomen brieven 1919, o.a. één van Van Oye).

6 'Lijdensgeschiedenis van Eugeen' (UGent HS 3375 434) overgenomen in het *Huldeboek*

^ Links: Hugo Verriest, s.d. [ADVN, VFC 431]

Rechts: Eugeen Van Oye, ca. 1920. [Antwerpen, Letterenhuis]

De Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal en Letterkunde was het laatst bijeengekomen op 5 augustus 1914. Na een onderbreking van vijf jaar kwam ze opnieuw bijeen op 26 februari 1919.⁷ Na de wapenstilstand had het bestuur nog enkele weken gewacht alvorens de uitnodigingen te versturen omdat ze eerst intern schoon schip wilde maken en leden die zich aan collaboratie hadden bezondigd, uit haar midden verwijderden. Alphonse Harmignie (1851-1931), minister van Wetenschappen en Kunst (november 1918-september 1919), had uitdrukkelijk gesteld dat de Academie zelf moest bepalen wie ze zou uitsluiten.⁸ Over de uitzetting van Willem de Vreese (1869-1938), Lodewijk Dosfel (1881-1925), Edmond Fabri (1855-1927), Julius Obrie (1849-1929) en Raphaël Van den Berghe (1845-1923) die betrokken waren geweest bij de vervaamsing van de Gentse Hogeschool, was er geen discussie. Ook Jan Baptist Bellefroid (1888-1971) en Willem De Vreese die waren toegetreden tot de Raad van Vlaanderen en Hippoliet Haerynck (1858-1924) die had meegewerkt aan *De Vlaamsche Post*, werden de deur gewezen. Over het lot van een viertal andere leden bestond nog twijfel. Over hen zou op de vergadering van 19 maart beslist worden na een bijkomend onderzoek door een commissie ad hoc: Eugeen Van Oye, Frank Lateur (1871-1969, alias Stijn Streuvels), Jules Persyn (1878-1933) en Alfons de Cock (1850-1921). De laatste twee waren eveneens betrokken geweest bij de vervaamsing van de Hogeschool.

Wat betreft Van Oye, was de Academie in elk geval niet bij de pakken blijven zitten. Al in december 1918 had secretaris Gailliard (1841-1922)⁹ aan Karel de Flou (1853-1931)¹⁰ gevraagd wat hij wist over de houding van Van Oye tijdens de oorlog. De Flou schreef terug: "*Van Oye was de heftigste voorstander van een 'Koninkrijk Vlaanderen' met een Duitse prins als koning*".¹¹ Gailliard nam deze bewering letterlijk over in zijn schrijven van 16 januari 1919 aan de minister van Wetenschappen en Kunst. In februari en maart 1919, richtte Gailliard zich ook herhaaldelijk tot de procureur des Konings te Brugge met de vraag of er tegen Van Oye een gerechtelijk onderzoek liep en, zo ja, op welke basis. En op een vraag in verband met een lopend onderzoek kwam uiteraard geen antwoord.

Dokter Eugeen Van Oye [...], pp. 14-15.

7 *Verslagen en mededelingen der Koninklijke Academie voor Taal en Letterkunde, Eerste vergadering na den oorlog 26 februari 1919*, Gent, 1919, p. 16.

8 *Verslagen en mededelingen der Koninklijke Academie voor Taal en Letterkunde*, Gent, 1919, pp. 12-14; archief KANTL, briefwisseling 16 november 1918, 16 januari, 27 februari, 8 en 28 maart 1919 tussen het bestuur van de Academie en minister Harmignie.

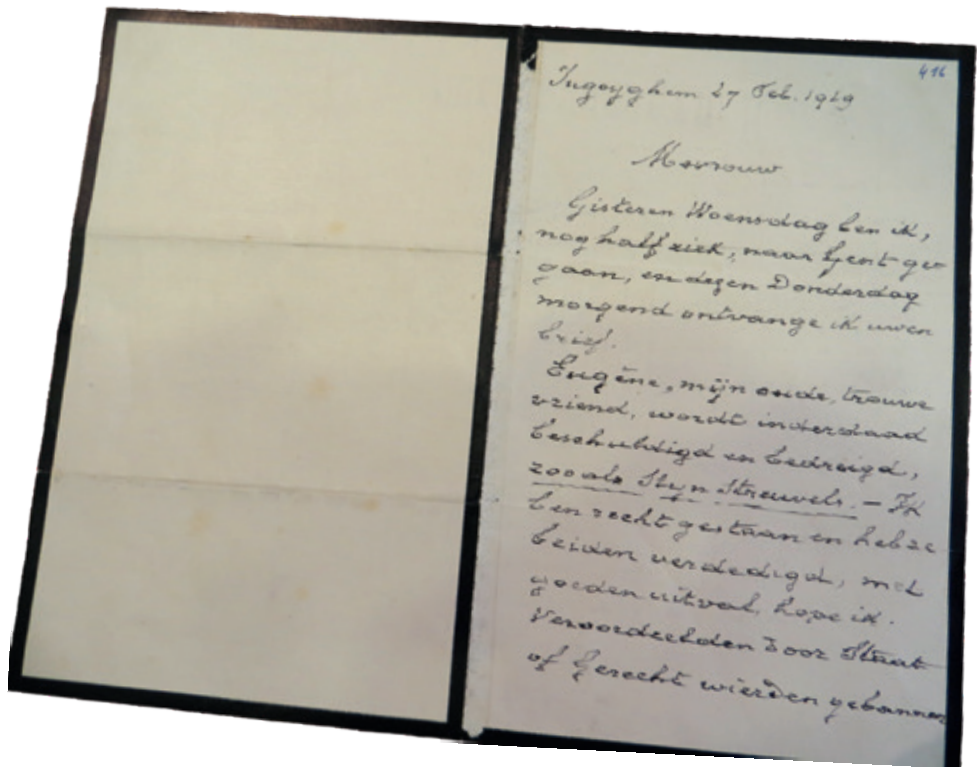
9 Voor Edward Gailliard, vaste secretaris van de Academie sedert 1904: L. Vandeweyer, *Gailliard, Edward L.*, in: *NEVB* [...], dl. 2, pp. 1228-1229.

10 Voor Karel de Flou, lid van de Academie: A. Demedts & F. Bonneure, *Flou, Karel de*, in: *NEVB* [...], dl. 1, p. 1161.

11 Archief KANTL, brief van 10 december 1918 van secretaris Edward Gailliard aan Karel de Flou en diens antwoord van 13 december 1918. Die bewering gaat terug op het besluit van het eerste Algemeen Jong Vlaams Congres te Gent (1-5 november 1915), waarin de steun van de Duitse regering werd gevraagd voor de oprichting van "een Vlaams Koninkrijk onder een echt Germaanschen prins"; zie M. Van De Velde, *Geschiedenis der Jong Vlaamsche Beweging 1914-1918*, Den Haag, 1941, p. 100.

Waarschijnlijk had het gezin Van Oye ondertussen signalen opgevangen van wat er hen boven het hoofd hing.

De eerste naoorlogse brief (UGent HS 3375 416) van Hugo Verriest in het archief van de Gentse Universiteit dateert van 29 februari 1919, dus drie dagen na de eerste vergadering van de Academie. Ze is gericht aan mevrouw Van Oye¹² en is overduidelijk een antwoord op een verloren gegane brief waarin zij aan Verriest informatie vroeg over het standpunt van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal en Letterkunde in verband met Eugene's houding tijdens de oorlogsjaren. Hugo Verriest die "half ziek" naar de vergadering van 26 februari was gegaan, antwoordt dat de Academie haar man en Stijn Streuvels beschuldigt. Verriest heeft tijdens die vergadering de verdediging van beide heren opgenomen. Uit zijn antwoord kunnen we afleiden dat Verriest niet op de

^ Brief van Hugo Verriest aan mevrouw Van Oye, 29 februari 1919. [UGent, bibliotheek].

¹² De uit het Duitse Trier afkomstige Maria Catharina Rumschöttel (1850-1928) met wie Eugene in 1876 was getrouwd.

hoogte is van wat er na de wapenstilstand van Eugeen geworden is. Hij wil weten of Eugeen werd opgepakt en ondervraagd. Verriest rekent op haar volstreckte discretie en herbevestiging zijn genegenheid en trouwe vriendschap voor haar man.

Dat Hugo Verriest al geruime tijd geen contact meer had met Van Oye, moet ons niet verwonderen. Enerzijds weten we dat Van Oye geen fervent briefschrijver was.¹³ Bovendien lag Oostende in het operatiegebied en werd het uitgebouwd tot thuishaven voor de Duitse Nordsee Flotille. De stad was zo goed als hermetisch afgesloten van de rest van het land. Uit vrees voor spionage, was briefverkeer binnen het operatiegebied of tussen het operatiegebied en de rest van het land streng verboden.

Op 17 maart 1919 (UGent Hs 3375 419) brengt Hugo Verriest zijn vriend Eugeen ervan op de hoogte dat de volgende vergadering van de Academie voorzien is voor 31 maart. *“Geen woord daarbij”*, voegt hij eraan toe, waarmee hij bedoelt dat er geen dagorde bij de uitnodiging steekt.

Ondertussen had secretaris Gailliard ook niet stilgezeten. Hij deed er alles aan om op de komende vergadering bijkomende informatie te kunnen verstrekken aan de leden. Daar zijn opeenvolgende brieven aan de Procureur des Konings te Brugge onbeantwoord bleven, probeerde hij nu van Alphonse Harmignie, minister van Wetenschappen en Kunst, te weten te komen wat Lateur, Persyn, De Cock en Van Oye precies ten laste werd gelegd. Bij de minister viel die vraag op een koude steen: de minister was immers de mening toegedaan dat *“de Academie in deze hare volle vrijheid van oordeel behouden moest”*. En bovendien wilde hij pas een KB voor hun uitsluiting uitvaardigen als de Academie over alle gevallen uitspraak had gedaan. Het Ministerie van Oorlog liet Gailliard weten dat *“le docteur Eugène Van Oye [faisait] l’objet d’une enquête au sujet des sentiments pro-activistes, dont il a fait montre à diverses reprises”*.¹⁴ Via de relaties van Napoleon de Pauw (1835-1922)¹⁵, ex-magistraat en ondervoorzitter van de Academie, was Gailliard ondertussen vertrouwelijk te weten gekomen dat tegen Van Oye een onderzoek liep op basis van art. 118bis van de besluitwet van 8 april 1917: *“Wordt gestraft met dwangarbeid van vijftien jaren tot twintig jaren, alwie met een kwaad opzet ‘s vijands politiek of plannen in de hand heeft gewerkt, heeft deelgenomen aan het vervormen door den vijand van wettelijke instellingen of inrichtingen, de getrouwheid der burgers jegens den koning en den Staat in oorlogstijd aan het wankelen heeft gebracht”*.¹⁶

13 Zie briefwisseling tussen Eugeen Everaerts en Lammert Buning van 16 maart 1971 in het Brabants Historisch Informatie Centrum (verder afgekort BHIC), Nederlandse Collecties over de Vlaamse Beweging, nr. 147.

14 Archief KANTL, schrijven d.d. 28 maart 1919 van het ministerie van Oorlog aan secretaris Edward Gailliard.

15 Baron Napoleon de Pauw was één van de eerste achttien benoemde leden van de Academie in 1886. Hij werd ondervoorzitter tijdens de Eerste Wereldoorlog; zie J. Verschaeren, *Pauw, baron Napoleon de*, in: NEVB [...], dl. 2, p. 2401.

16 Archief KANTL, Verslag van 31 maart van de ‘Uitzonderlijke Commissie voor het behande-

De commissie ad hoc, waarvan Verriest zelf geen deel uit maakte, die moest adviseren over het verder lidmaatschap van Van Oye, Persyn, De Cock en Lateur, bracht een eerste verslag uit tijdens de vergadering van 31 maart.¹⁷ De academici vonden zich, "bij gemis aan officiële berichten, genoodzaakt zich op eigen ervaring te verlaten". Op voorstel van de commissie herbevestigden ze het lidmaatschap van de Cock en Lateur maar voor Van Oye en Persyn hadden ze wat meer tijd nodig.

Drie dagen na de vergadering van 31 maart, brengt Verriest vanuit Ingooigem verslag (UGent Hs 3375 421) uit aan zijn "goede vriend" in Oostende:

"Veel goede vrienden hebt gij in die Academie. Erge vijanden hebt gij inderdaad daarbuiten. Uwe zaak scheen klaar en effen, en in de gangen hoorde ik luide meenen dat er tegen U niets anders was dan straat- en gazettenklap; geen feit. En toch! Toch is het sluitend besluit verschoven tot de week na Paschen.¹⁸ Gij wordt beschuldigd voorzitter of erevoorzitter geweest te zijn van 'De Jonge Vlamingen' die nog een stap verder willen dan 'De Raad van Vlaanderen'. Zij zouden, zegt men, 'l'extrême gauche' zijn van dien Raad, en Gij zoudt nu bij den Procureur geroepen zijn, en voor 't Gerecht staan. Van dat alles weet ik niets. Ik ben immers nog half ziek, en dorst het bijna niet wagen naar Gent te gaan.

Ik blijf hopen dat alles nog goed wordt en schrijve U dat woord: Houd moed.

Hugo Verriest."

We horen hier een fysisch sterk verzwakte Hugo Verriest die zijn oude schoolkameraad moed inspreekt en de sfeer weergeeft zoals hij meende ze te hebben aanvoeld tijdens de vergadering van de Academie: alles zou berusten op geruchten, geen feiten. "En toch" stelde de Academie haar beslissing uit, wat er op wijst dat Verriest er niet helemaal gerust in is.

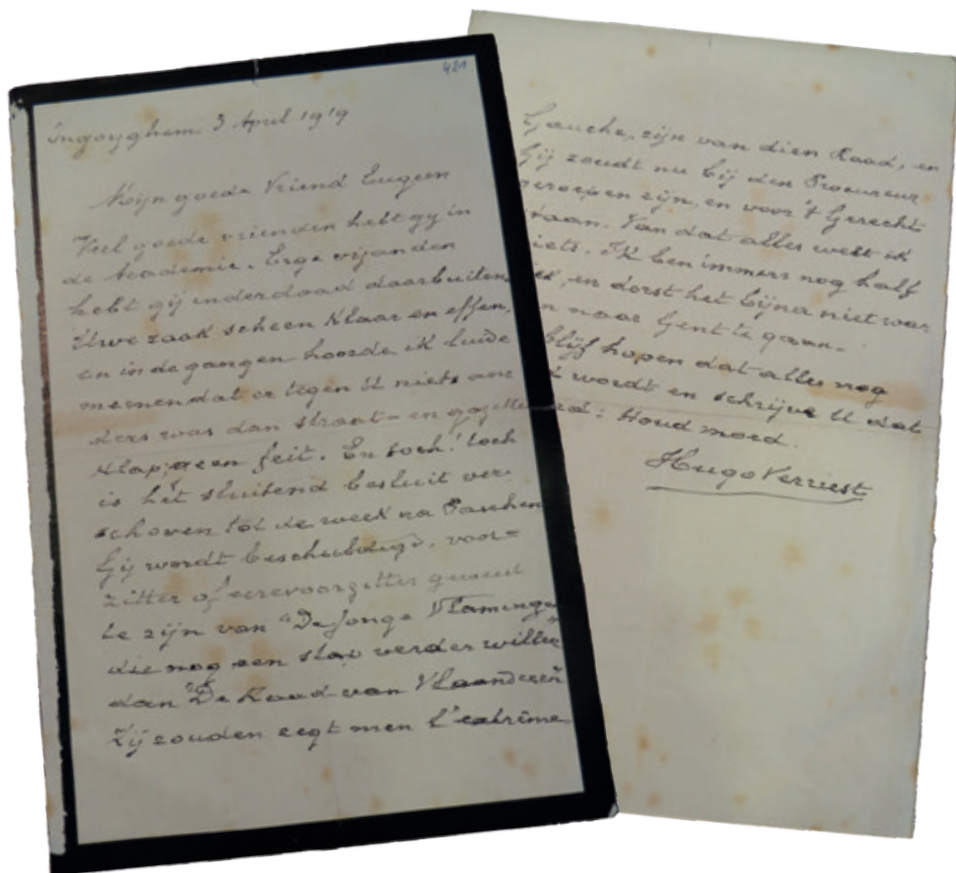
We vernemen ook dat Verriest tijdens de oorlog alle contact met Van Oye heeft verloren en niet goed weet welke paden zijn vriend heeft bewandeld en met welke mannen hij zich heeft ingelaten. Verriest weet blijkbaar niet dat Van Oye toegetreden was tot de Jong-Vlaamse Beweging, in 1914 opgericht door de Nederlandse predikant Jan Derk Domela Nieuwenhuis Nyegaard. Domela had nadien contact gezocht met de Oostendse activisten, aangevoerd door Eugeen Everaerts (1880-1976)¹⁹, officieel tot de beweging toegetreden in augustus 1915, die de zogenaamde 'Oostendse Verklaring'

len van de uitsluitingen'.

17 Verslagen en mededelingen der Koninklijke Academie voor Taal en Letterkunde, Maart-April-Mei en Juni 1919, Gent, 1919, p. 93.

18 De Academie zal opnieuw samenkomen op 30 april.

19 Voor Eugeen Everaerts, voorman van het Oostends activisme, zie L. Buning & P. van Hees, Everaerts, Eugène, in: NEVB [...], dl. 1, p. 1094; J. Aspeslagh, De activistische beweging in Oostende [...], pp. 175-177 en 297-300; J. Monballyu, De strafrechtelijke vervolging van het activisme in West-Vlaanderen (1918-1921), in: Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge, jg. 155, 2018, pp. 188-189.

^ Brief van Hugo Verriest aan Eugeen Van Oye, 3 april 1919. [UGent, bibliotheek]

opstelden. Op het eerste Jong-Vlaams Congres van 1-5 november 1915 in Gent werd een centraal orgaan ('Middenbond') opgericht waarvan Van Oye tot eerste en Domela tot tweede voorzitter werden uitgeroepen. Ter gelegenheid van het vijfde Jong-Vlaams Congres van 12 november 1916 in Gent trok Van Oye zich terug uit het dagelijks bestuur. Tijdens het zesde Jong-Vlaams Congres van 13 mei 1917 trad hij ook af als eerste voorzitter, uit protest tegen het eigengereide optreden van Domela; hij bleef wel lid van het hoofdbestuur. In mei 1918, en bevestigd in juni 1918 ter gelegenheid van het groot Jong-Vlaams Congres in Gent, werden Van Oye en Domela uitgeroepen tot erevoorzitters.²⁰

20 Zie A.L. Faingnaert, *Verraad of zelfverdediging*, Antwerpen, 1933, pp. 238-246; M. Van De

Binnen het activisme waren er gematigden ('unionisten') die voldoening namen met een bestuurlijke scheiding van België en een vervlaamsing van bestuur, onderwijs en leger. Daarnaast bestond er een meer radicale vleugel, de Jong-Vlamingen, die België liever zagen verdwijnen en de onafhankelijkheid van Vlaanderen wilden uitroepen, eventueel in nauwe samenwerking met Nederland en/of Duitsland, of breder nog, binnen een soort bond van Germaanse volkeren. Domela stond een nauwe samenwerking met Duitsland voor. Van Oye²¹ en de Oostendse Jong-Vlaamse groep stelden zich eerder gematigd op en namen genoegen met zelfbestuur voor Vlaanderen. Ze maakten dit duidelijk in de 'Oostendse Verklaring' van 28 augustus 1915 gericht aan Domela en de Gentse groep en herhaalden dit in hun oproep van 7 oktober 1917.²² Als Verriest spreekt over '*l'extrême gauche*', bedoelt hij de radicale Jong-Vlamingen binnen de Raad van Vlaanderen.

Ook blijkt uit de brief dat het echtpaar Van Oye nog niet antwoordde op zijn schrijven van 29 februari zodat Verriest niet weet dat er voorlopig alleen een gerechtelijk onderzoek loopt tegen Van Oye.

Een week later, op 7 april 1919, schept Eugeen Van Oye eindelijk duidelijkheid en licht Verriest in over zijn huidige situatie. Naast de moeilijk te ontcijferen kladversie (UGent HS 3375 423), vonden we gelukkig de definitieve versie in het archief van KANTL.²³

Eugeen heeft het vooreerst over zijn "*veel goede vrienden in de Academie*", diegenen naar wie Hugo Verriest verwees. Als het dan toch zo'n goede vrienden zijn, repliceert hij, "*waarom luisteren ze dan naar mijne erge vijanden daarbuiten? ... naar straat-en gazet-teklaap?*" Hij verwijst ook naar pater Callewaert (1886-1964) die onlangs, op de terugweg uit Engeland, op bezoek kwam om hem moed in te spreken: "[Callewaert] heeft ook van de Akademie gesproken en vond het onbegrijpelijk dat daar de Vlamingen hunne broeders niet terzijde staan en zoo het spel spelen hunner vijanden de franskiljons".²⁴

Velde, *Geschiedenis der Jong Vlaamsche Beweging 1914-1918*, Den Haag, 1941, pp. 15-16, 76-78, 99, 142-147, 181 en 211; L. Buning, *Het strijdbare leven van J.D. Domela [...]*, p. 119; D. Vanacker, *Het activistisch avontuur*, Gent, 1991, p. 176. Over het activisme in Oostende, zie J. Aspeslagh, *De activistische beweging in Oostende*, in: *Biekorf*, jg. 116, 2016, pp. 163-193 en 275-302; *Het Oostendse activisme in het archief van de Raad van Vlaanderen*, in: *Biekorf*, jg. 117, 2017, pp. 276-303.

21 Op cultureel vlak was Van Oye pan-germanist en bewonderaar van Richard Wagner. Hij voelde zich meer verwant met de Duitse en Scandinavische talen en letterkunde dan met de Franse of de Engelse. Als Vlaming voelde hij zich Germaan maar geen Duitser, en trok dat door in de politiek; zie J.J.M. Westenbroek, *Dr. Eugeen van Oye, een dichterlijk Vlaming*, in: *Huldenboek Dokter Eugeen van Oye [...]*, pp. 44-45; L. Buning, *Aan de nagedachtenis van Dr. Eugeen van Oye als strijdend Vlaming (1840-1926)*, in: *Huldenboek Dokter Eugeen van Oye [...]*, pp. 63-64.

22 Zie M. Van De Velde, *Geschiedenis der Jong Vlaamsche Beweging [...]*, pp. 76-78; L. Buning, *Aan de nagedachtenis van Dr. Eugeen van Oye [...]*, p. 67.

23 Collectie ingekomen brieven 1919.

24 Over pater Dominikaan Jules Callewaert: P.J.A. Nuyens, in: *Nationaal Biografisch Woordenboek*, Brussel, 1970, dl. 4, kol. 125-133; B. Van Causenbroeck, *Callewaert, Jules L.*, in: *NEVB [...]*, dl. 1, pp. 679-681. Pater Callewaert was begin februari 1919 uit Engeland teruggekeerd.

Daarna gaat Van Oye verder in op zijn aanstelling als voorzitter- en erevoorzitter van Jong-Vlaanderen:

“Men heeft me, inderdaad, in ‘t begin van den oorlog in Jong Vlaanderen gelokt: ik wist niets anders van die vereeniging (wier zetel in Gent was) dan dat zij een verweerbond was tegen de aanvallende houding der franskiljons tegenover de flaminganten. Ik heb een paarmaal de zittingen bijgewoond. Maar welhaast heb ik gezien dat er daar mannen in zaten met wie ik, om verschillende redens, niet kon samengaan.”

Hoe komt het dan dat hij (ere)voorzitter van die beweging is geworden?

“Men heeft mij daar, buiten mijn weten, tot voorzitter uitgeroepen. Ik heb daartegen, in een krachtig gemotiveerden brief, protest aangeteekend. Nooit heb ik op dien brief een antwoord bekomen, en men is voortgegaan met mijnen naam te misbruiken, hem als dekmantel te doen dienen voor besluiten waarvan ik zelfs niet eens kennis had.²⁵ Eindelijk, inziende dat mijn goede naam in de handen was van den leider, den waren voorzitter van Jong-Vlaanderen, een man dien ik weinig kende²⁶, mij onsympatisch was, en wiens handelswijs ik in vele dingen moest afkeuren, ben ik naar een vergadering gegaan en heb daar voor de verzamelde leden zeer kategorisch verklaard dat er in Jong Vlaanderen veel dingen gebeurden die ik niet goedkeuren kon, dat ik geen voorzitter wilde zijn en dat ik niets meer met de vereeniging wilde te doen hebben.²⁷ Met die verklaring ben ik weg gegaan. Volgens ik later bij toeval vernomen heb, zou men mij dan (te Brussel) tot eerevoorzitter benoemd hebben, maar ik heb nooit eenige kennisgeving of eenig officieel bewijsstuk van die benoeming ontvangen.²⁸

Dat men zoomaar, als met een speelbal, van mijnen naam gebruik gemaakt heeft, bewijst nog dat hij voorkomt op de brochure: ‘Waarom? Daarom!’²⁹ Noch van schrijver,

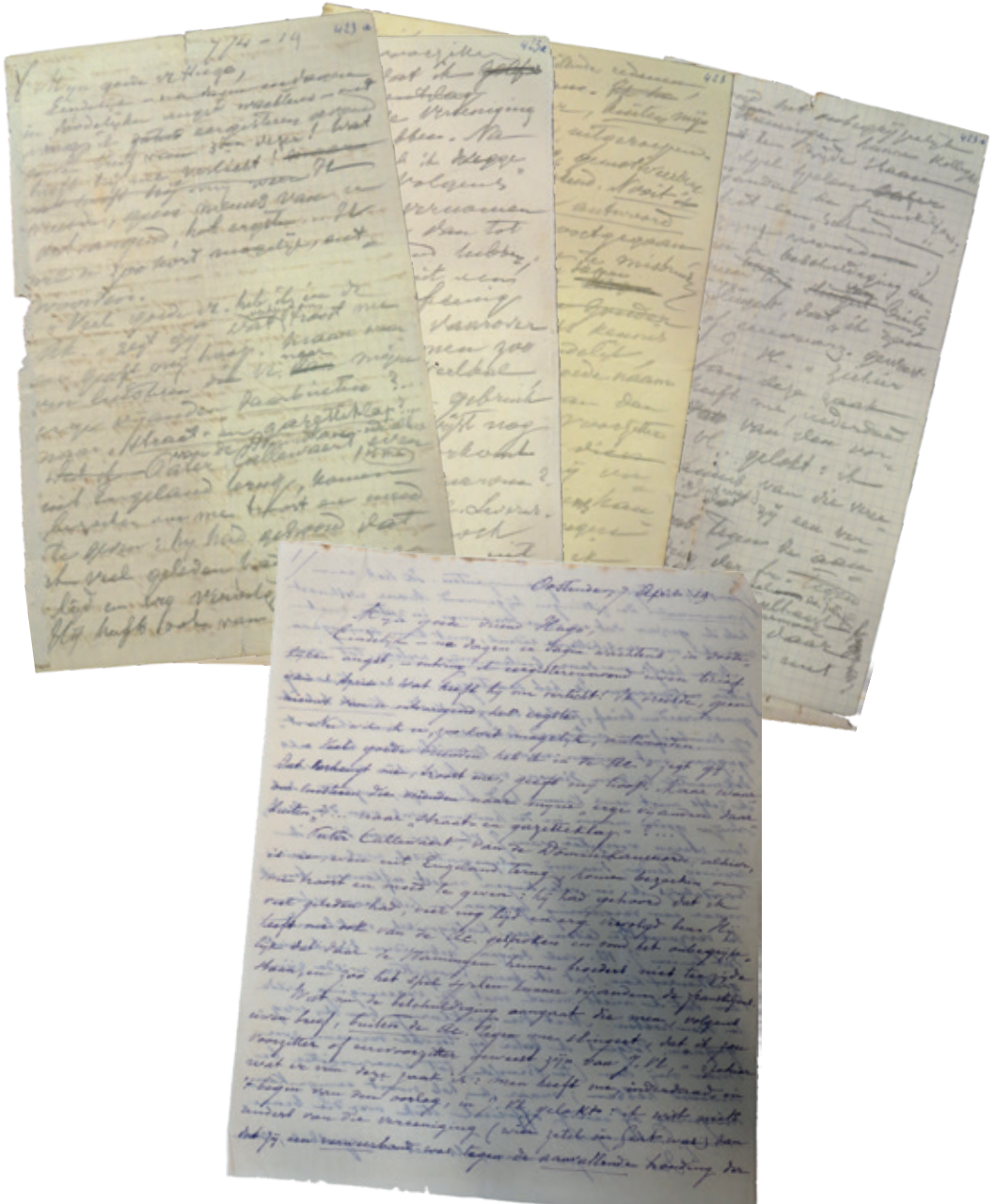
²⁵ Zie hierna UGent Hs 3375 432.

²⁶ Van Oye verwijst naar Derk Jan Domela Nieuwenhuis maar neemt hier een loopje met de waarheid. Hij kende Domela al sinds 1896 toen die laatste predikant was in Oostende en bij hem aan huis kwam.

²⁷ Het vijfde Jong-Vlaams Congres van 12 november 1916 in Gent; zie M. Van De Velde, *Geschiedenis der Jong Vlaamsche Beweging* [...], p. 147. Tussen november 1915 en februari 1917 kwam Van Oye nog zelden naar een vergadering van Jong-Vlaanderen. Hij was niet tegen de beweging maar kon moeilijk om met de voortvarendheid en de onbesuisde uitlatingen van sommige aanwezigen van buiten Oostende; zie briefwisseling Eugeen Everaerts met Lammert Buning van 5 september 1970, in BHIC, Nederlandse Collecties over de Vlaamse Beweging, nr. 142.

²⁸ Volgens M. Van De Velde, *Geschiedenis der Jong Vlaamsche Beweging* [...], pp. 211-212, werden Domela en Van Oye al tijdens het Jong-Vlaams Congres van 27 en 28 april 1918 te Brussel benoemd tot erevoorzitters. Op 9 mei 1918 zouden ze hiervan schriftelijk bevestiging hebben gekregen maar de brief die de auteur erbij afdrukt, dateert wel van 1 juni. A. Faingnaert, *Verraad of Zelfverdediging* [...], p. 244, vermeldt dat hun herverkiezing – met daarbij een stem in het bestuur – pas plaatsvond tijdens het groot Jong-Vlaams Congres te Gent van 15 en 16 juni 1918.

²⁹ Activistisch brochure uit 1918 van Claudius Severus, pseudoniem van Lodewijk Severeijns; zie L. Vandeweyer, *Severeijns, Lodewijk*, in: NEVB [...], dl. 3, pp. 2738-39. De brochure bevatte heel wat

^ Brief van 7 april 1919. [UGent, bibliotheek en KANTL]

noch van drukker, noch van uitgever is me daartoe om vergunning gevraagd. 't Kan zijn dat die vraag gedaan geweest is, maar dan is me de brief niet toegekomen; en misfehler³⁰ dan, geen antwoord van mij ontvangend, hebben schrijver of drukker of uitgever mijn zwijgen als toestemming aanschouwd. Toen ik dan later van die brochure kennisnam, was het reeds te laat om te protesteeren. Ten andere, protesteeren bij wie? Geen naam van drukker of uitgever op de brochure te zien, en op welke wijze?³¹ De correspondenties waren te dien tijde uitnemend moeilijk, om niet te zeggen onmogelijk. En toch zou ik het onmogelijke gedaan hebben, hadde ik het voor de moeite weerd geacht, maar wat er in die brochure staat, werd voor den oorlog, honderde en honderde keeren gezegd en geschreven."

Daarna heeft Van Oye het over het onderzoek dat het gerecht over hem voert. "Mijn zaak is in onderzoek te Brugge (niet voor den Procureur, zooals gij meent, maar voor den onderzoeksrechter)." Volgens Van Oye reden te meer voor de Academie om de conclusies van het gerechtelijk onderzoek af te wachten vooraleer in de week na Pasen een uitspraak te doen:

"Neemt de Academie eene afkeurende beslissing, dan zal deze onvermijdelijk een noodlottigen invloed uitoefenen op de uitspraak van Brugge. 'Ziet, zal men daar zeggen, de betichte is wel zeker schuldig, want zijne eigene collega's willen van hem niet meer'. En dan: abyssus abyssum invocat.³² 't Is met mij gedaan!"

In zijn antwoord (UGent Hs 3375 424), twee dagen later, op 9 april 1919, relateert Verriest de teneur van zijn vorig schrijven. Hij laat Eugeen weten dat hij de toestand wat te zwart had geschetst omdat hij zich bij het schrijven moe en ziek voelde door de lange verplaatsing naar Gent. Door het nog steeds ontredde spoorverkeer, had de verplaatsing van Ingoogem naar Gent immers drie dagen geduurd.

Nu verzekert hij Eugeen dat "het algemeen gevoelen allerbest" was in de wandelgangen van de Academie. Muyldermans (1855-1929)³³ had hem bovendien gezegd dat het moest gedaan zijn met "kwade beschuldigingen en kwaden uitleg". Ondertussen had hij ook vernomen dat de commissie ad hoc nog geen verslag had opgesteld omdat ze

illustraties en was bedoeld om de gewone man te overtuigen van de noodzaak van een afzonderlijk bestuur voor Vlaanderen.

30 Messfehler, Duits voor meetfout, misverstand.

31 Het exemplaar dat we raadpleegden, dateert van de lente 1918 en is gedrukt bij Weeremans in Borgerhout. Van Oye wordt hierin nergens vermeld.

32 "De afgrond roept de afgrond op". Zie Psalm 42: "Abyssus abyssum invocat in voce cataractarum tuarum; omnes gurgites tui et fluctus tui super me transierunt". Tijdens zijn getuigenis voor het Brugs Assisenhof in juni 1920 (zie persverslagen in *De Duinengalm*, 18 juni 1920; *De Zeewacht*, 19 juni 1920), zal onderzoeksrechter Haus inderdaad verwijzen naar Van Oye's uitsluiting uit de Vlaamse Academie.

33 Voor Kan. Jakob Muyldermans, lange tijd ondervoorzitter en in 1912 voorzitter van de Academie: J. Persyn & M. de Moor, *Muyldermans, Jakob*, in: NEVB [...], dl. 2, pp. 2112-2113.

het resultaat van het gerechtelijk onderzoek afwachtte. Wel was het bestuur van de Academie in het bezit van een klacht tegen Van Oye. Tot slot zet Hugo Verriest zijn vriend aan om vertrouwen te hebben en herbevestigt hij zijn vriendschap.

Op 22 april 1919 (UGent Hs 3375 425) meldt Verriest aan Van Oye dat hij bericht ontving dat de Academie pas op 30 april zou samenkomen.

De Academie had ondertussen twee vertrouwelijke brieven uit Oostende ontvangen waaruit bleek dat Van Oye zich tijdens de oorlog laakbaar had gedragen en zich gehaat had gemaakt bij de bevolking.³⁴ Gailliard schreef nu Krijgsauditeur Fraeys van Brugge en politiecommissaris Danneels van Oostende aan.³⁵ De commissaris bevestigde dat Van Oye inderdaad vervolgd werd op basis van art. 118 van het strafwetboek en dat krijgsauditeur Haus het onderzoek in Brugge leidde. Vervolgens werd Haus aangeschreven die de Academie liet weten dat zijn onderzoek binnen enkele dagen zou worden afgerond. Het dossier zou worden doorgestuurd naar het krijgsauditoraat van het Groot-Hoofdkwartier te Brussel dat bevoegd was voor de bestraffing van de activisten.³⁶ Via een relatie (misschien weer Napoleon de Pauw?) verneemt Gailliard van overkoepelend krijgsauditeur baron Van Zuylen van Nijvelst dat *“die zaken vanaf heden worden overgedragen aan de burgerlijke rechtbanken en assisenhoven”*.³⁷ Omdat men waarschijnlijk binnen de kortste tijd uitsluitel verwachtte, verdaagde de Academie haar vergadering van 23 naar 30 april.

Op de vergadering van 30 april 1919, *“besliste”* de commissie ad hoc om Jules Persyn binnen de Academie te houden. Voor Van Oye was nog geen duidelijkheid en weer werd afgewacht. Op de vergadering van 21 mei wordt de beslissing in verband met Van Oye andermaal uitgesteld tot *“na uitspraak door de militaire Overheid”*, wat eigenlijk niet langer ter zake was vermits de burgerlijke rechtbanken in tussentijd opnieuw bevoegd waren.³⁸

34 Archief KANTL, april 1919, document getiteld ‘Uitsluiting van leden. Bespreking over de heeren Dr. Van Oye en Dr. Persyn’. In het archief vonden we maar het transcript van één vertrouwelijke brief.

35 Archief KANTL, beide brieven van 3 april 1919. Danneels antwoordde op 5 april.

36 Archief KANTL, briefwisseling van 14 en 15 april 1919.

37 Archief KANTL, brief dd 16 april 1919 van baron Van Zuylen van Nijvelst zonder vermelding van geadresseerde. In maart 1919 besliste minister van Justitie Emile Vandervelde om de gewone rechtbanken opnieuw bevoegd te maken voor alle misdaden tegen de veiligheid van de staat die door gewone burgers waren gepleegd. Dit gebeurde door de wet van 30 april 1919 (Staatsblad van 2-3 mei 1919) die van kracht werd op 13 mei 1919. Zo werden de Hoven van Assisen vanaf toen opnieuw bevoegd voor de misdaden tegen de veiligheid van de staat die tijdens de oorlog door gewone burgers waren gepleegd; zie Rijksarchief Brussel, Inventaris van het archief van het Hof van Assisen van Brabant: strafdossiers tegen incivieken van de Eerste Wereldoorlog 1919- 1926, pp. 10-11; J. Monballyu, De strafrechtelijke vervolging van het activisme in West-Vlaanderen [...], pp. 181 en 185.

38 Archief KANTL, brief van 30 april 1919 van het bestuur van de Academie aan de minister van Wetenschappen en Kunst; Verslagen en mededelingen der Koninklijke Academie voor Taal en Letterkunde, 1919 (Gent, 1919), pp. 100 en 108 Verriest was zelf niet aanwezig op de vergadering

De weken daarna kwam de zaak Van Oye plots in een stroomversnelling terecht. Tot nu toe had Van Oye staande gehouden dat zijn naam buiten zijn weten werd misbruikt door Jong-Vlaanderen. Verriest werd nu onverwacht geconfronteerd met een brief van Jong-Vlaanderen gedateerd 12 november 1916. Deze brief in het archief (MS 2654) van de Gentse Hogeschool, droeg de handtekeningen van o.a. Van Oye, Domela en Dumont en was gericht aan de pasbenoemde professoren van de vervlaamste Gentse Hogeschool. De ondertekenaars drukten er hun vaste overtuiging uit dat een mogelijk herstel van België na de oorlog het einde zou betekenen van de vervlaamste hogeschool en finaal ook de dood van Vlaanderen dat, integendeel, moest herrijzen *“tot meerderen bloei van Groot-Germanje”*.³⁹ De commissieleden namen vooral aanstoot aan de verwijzing naar het Groot-Germanië.

In een volgend schrijven van 11 juli 1919 (UGent Hs 3375 431)⁴⁰ confronteert Verriest zijn vriend Eugene met de brief uit 1916. Verriest had er onmiddellijk het gedachtengoed en de stijl van Domela Nieuwenhuis in herkend. Zijn eerste reactie was er één van ongeloof geweest dat Van Oye dit document had ondertekend. Het bestuur van de Academie was ondertussen de authenticiteit van de handtekening van Van Oye gaan controleren in het archief van de Gentse Universiteit en in een schrijven verzekerde het Verriest dat er geen twijfel mogelijk was: de handtekening was wel degelijk die van Van Oye.⁴¹

Verriest hield zich nu niet langer in en drukte in niet mis te verstane bewoording zijn ontgoocheling uit. Hoe was het mogelijk dat Eugene zo iets had ondertekend? Eugene had verkeerd gehandeld. En dat Eugene zo iets had verzwegen, maakte de zaak alleen maar erger. Het vertrouwen van Verriest was geschonden maar zijn vriendschap voor Van Oye bleef intact.

Enkele dagen later geeft Van Oye tekst en uitleg aan zijn vriend Hugo (UGent Hs 3375 432).⁴² Hij had niets voor hem verzwegen want hij wist niet eens van het bestaan van de brief aan de professoren. Eerst verklaart hij hoe het zover is gekomen:

“Ik herinner me dat zekeren avond (wanneer weet ik niet meer) Dr. Dumon, van Brugge, bij mij gekomen [is] met een heel pak brieven, alle zegde hij, exemplaren van dezelfde brief, persoonlijk gericht tot de professors der Gentsche Hoogeschool, om hen

van 30 april. Eugene van Oye zou pas een klein jaar later, op 9 april 1920, officieel in beschuldiging worden gesteld door het Hof van Beroep van Gent; zie Rijksarchief Brugge, Register van de arresten Assisenhof 1920, R82 nr. 71.

³⁹ Voor de volledige tekst, zie M. Van De Velde, *Geschiedenis der Jong-Vlaamsche Beweging [...]*, pp. 147-48.

⁴⁰ Wel degelijk 11 juli, en niet 31 juli zoals verkeerd vermeld op de beschrijvende steekkaart.

⁴¹ Archief KANTL, brieven d.d. 7 juli 1919 van het bestuur van de Academie aan de leden ‘Uitzonderlijke Commissie’ en aan Hugo Verriest.

⁴² Gedateerd juli 1919.

Ingoyghem 11 Juli 1919

Mijn Goede vriend

Er weegt mij zwaar leed op het hert.

Sedert maanden scherm ik voort te Gent, en heb altijd nog de dwaze beschuldigingen kunnen tegenhouden, en woord of daad mogen loochenen of uitleggen. Nu heeft de Commissie, waar ik een deel van make, een congres ontvangen, geschreven aan professors der Roomsche Hoogschool en geleekend door Voorzitter L. v. Oye. Die brief zegt onder meer: ... Logisch geslacht kan het zene zonder het anderen niet leven. Elk België, hoe dan ook hersteld, betekent de dood der K. K. en ... de dood v. Vlaanderen. Wij zijn overtuigd dat in het leerschool Korps aan het hoofd zal staan van

geluk te wenschen voor hunne benoeming, en verlangde van mij dat ik, benevens andere Flaminganten, tekende. (Volgens den stijl der extrakten die gij mij meedeelt moet dat ongetwijfeld uit de pen komen van D[omela] N[ieuwenhuis]. Ik wilde natuurlijk eerst den brief lezen maar - Dumon liet me daartoe den tijd niet, hij kwam tusschen twee treinen en moest haastig weg met den naasten en laatsten trein. Het was ten andere, maar eene eenvoudige felicitatie en dom genoeg, eilaas! mij betrouwend op zijn woord, dat ik eerlijk dacht (naderhand heb ik gezien hoe diep ik mij in hem bedroog!) zette ik mijn naam op 5,6 exemplaren die hij mij één voor één toeschoof, toen ik plotseling staakte, zeggende dat ik niet meer verder teekenen wilde zonder te weten wat ik teekende. Dumon nam den heelen boel papieren onder den arm en verliet in gramschap mijn huis.⁴³

Ziedaar, in alle eenvoudig- en oprechtheid, op mijne eerewoord en desnoods onder eed - hoe de zaak is toegegaan. Van mijnen kant dom en onvoorzichtig; oneerlijk van den kant van Dumon. Toen deze weg was, zei mijn vrouw dat ik zeer onoverlegd gehandeld had met stukken te onderschrijven wier inhoud ik niet kende. Ja, nu zie ik het maar al te veel in. En ik kan mezelve niet verstaan hoe zulks mogelijk was! Ik heb gehandeld gelijk een kind, maar het was gedaan eilaas! Te laat! te laat! is een bitter woord.

Domela en Dumon hebben zich immer van mij willen bedienen als van een werktuig, een speelbal voor hunne belangen die ik niet kende, niet vermoedde. En nu ben ik hun slachtoffer, nu boet ik mijn blind vertrouwen in oneerlijke, baatzuchtige menschen!"

Vervolgens gaat Van Oye in op de inhoud van de brief aan de professoren en schrijft dat ze duidelijk niet de weergave is van zijn eigen overtuiging en dat hij er afstand van neemt. Tot slot wijst hij erop dat zijn uitsluiting uit de Academie voor hem persoonlijk een echt drama zou zijn en dat er mogelijk van misbruik kan worden gemaakt tijdens het proces dat hij al boven zijn hoofd ziet hangen.

Verriest las deze brief voor tijdens de vergadering van de Vlaamse Academie van 16 juli. Hij bezorgde hem nadien aan de voorzitter van het Hof van assisen die de inhoud bekend maakte op het proces van juni 1920.⁴⁴

Op 16 juli valt eindelijk het verdict: de Academie neemt Van Oye definitief zijn lidmaatschap af.⁴⁵

— 43 Deze gang van zaken wordt bevestigd door J.D. Domela Nieuwenhuis Nyegaard, Persoonlijke herinneringen aan Dr Eugeen Van Oye, in: *De Dietsche Gedachte*, jg. 1, 1927, p. 148; M. Van De Velde, *Geschiedenis der Jong-Vlaamsche Beweging [...]*, p. 147; BHIC, Nederlandse Collecties over de Vlaamse Beweging, nr. 139, schrijven d.d. 31 juli 1970 van Eugeen Everaerts aan Lammert Buning. Het is ook wat Van Oye verklaarde tijdens zijn ondervraging door de voorzitter van het Hof van Assisen; zie *De Zeewacht*, 19 juni 1920.

44 Zie *De Zeewacht*, 19 juni 1920.

45 Archief KANTL, schrijven bestuur van de Academie d.d. 16 juli 1919 aan de minister van Wetenschappen en Kunst; *Verslagen en mededelingen der Koninklijke Academie voor Taal en Letterkunde*, 1919, Gent, 1919, p. 149. De uitsluiting van Van Oye verscheen in het *Belgisch Staatsblad* van 29 augustus 1919. Eugeen werd in de Academie opgevolgd door Karel Van de Woestyne.

Verriest restte alleen nog de ondankbare taak om het slechte nieuws te melden aan zijn vriend, wat hij drie dagen later deed op 19 juli 1919 (UGent Hs 3375 429). Verriest had Eugene gedurende meer dan een half uur vanop de tribune verdedigd en erop gehamerd dat Eugene om de tuin was geleid. Het was allemaal moeite voor niets geweest.

Hij probeerde nu zijn vriend te troosten en moed in te spreken:

“Nu moete ik u een ernstig woord schrijven: uwe teer- en diepe gevoeligheid heeft dat al overdreven. Dat mag u niet ter neer drukken. Gij zijt en blijft Eugene van Oye. Er weegt geen kwaad op u. Gij draagt geen last. Daarom is het uw plicht van u recht te houden, voor u zelve, voor uw huis⁴⁶, voor uw vrienden en voor mij:

(...) Wees man en houd u recht: buig nooit voor niemand dan voor de Waarheid, bruid der eeuwen, geest van God. Ziel! rond uw voeten krielt een kruipend slavenrot ...

...

Des - hoordet gij 't gebriesch der helle rond u dreunen, of 't heelal op uw hoofd verbrokkeld nederviel, - wees man, en houd u recht met onverschrokken ziel.⁴⁷

En er is geen heelal neergestort. Een steentje is op uw hoed gevallen maar gij zijt niet gekwetst. Dus: sterken moed en goe gezondheid.

Uwe Vriend Hugo Verriest”

Volgende brief (UGent Hs 3375 435) van juli 1919 – de exacte dag ontbreekt – is ongetwijfeld het antwoord van Van Oye op het bericht van Verriest waarin deze de uitsluiting meedeelde. Van Oye begint met een grote dankbetuiging aan het adres van Hugo. Vervolgens spreekt hij zijn gram uit:

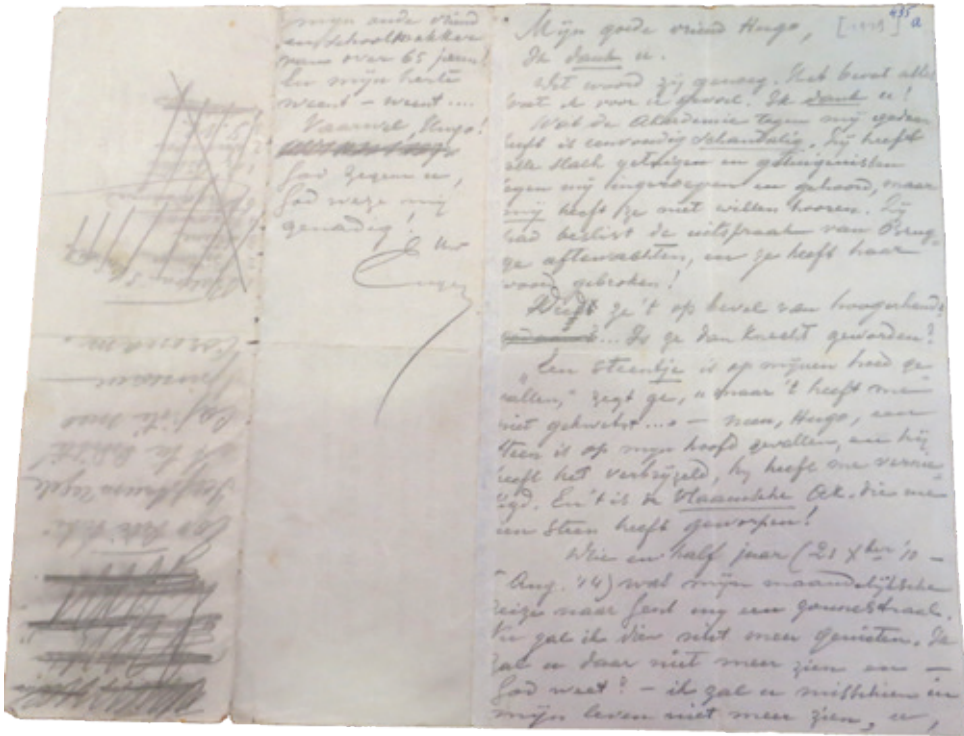
“Wat de Akademie tegen mij gedaan heeft, is eenvoudig schandig.⁴⁸ Zij heeft alle slach getuigen en getuigenissen tegen mij ingeroepen en gehoord, maar mij heeft ze niet willen hooren. Zij had beslist de uitspraak⁴⁹ van Brugge af te wachten, en ze heeft haar woord gebroken! Heeft ze 't op bevel van hoogerhande [gedaan]? Is ze dan knecht geworden?”

— 46 Gezin, familie.

47 Verriest citeert hier de eerste en de laatste drie verzen uit het gelijknamig gedicht van 10 november 1866 uit de bundel *Morgenschemer* (1874) van Van Oye. Dit gedicht gaat terug op een vers uit de *Oden* (III, 3) van Horatius: “*Si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinae*” (“Stortte het hemelgewelf vergruizeld neer, dan liet hij zich zonder vrees treffen door het puin”).

48 Van Oye onderstreept.

49 Gerechtig onderzoek van de krijgsauditeur van Brugge.

^ Brief van Van Oye aan Verriest, juli 1919. [UGent, bibliotheek]

Daarna pikt hij in op de verwijzing van Verriest naar één van zijn vroegere gedichten:

“Een steentje is op mijnen hoed gevallen”, zegt ge, “maar ‘t heeft me niet gekwetst ...”
 - neen, Hugo, een steen is op mijn hoofd gevallen, en hij heeft het verbrijzeld, hij heeft me vernietigd. En ‘t is de Vlaamsche Ak[ademie] die me een steen heeft geworpen!”

Ten slotte raakt Eugene een gevoelige snaar. Hij toont hoe belangrijk de vriendschap van Verriest in zijn leven was. De vergaderingen van de Academie waren een godsgeschenk om mekaar op regelmatige tijdstippen terug te zien:

“Drie en half jaar (21 Xber ‘10 - ... Aug. ‘14)⁵⁰ was mijn maandelijksche reize naar Gent mij een zonnestraal. Nu zal ik [onleesbaar] niet meer genieten. Ik zal u daar niet meer

⁵⁰ Eugene Van Oye was briefwisselend lid sedert 21 juni 1905. Tijdens de vergadering van 21 december 1910 werd hij verkozen als effectief lid; zie *Verslagen en mededelingen der Koninklijke Academie voor Taal en Letterkunde, 1905, Gent, 1905, p. 351* en *Verslagen en mededelingen der Koninklijke Academie voor Taal en Letterkunde, 1910, Gent, 1910, p. 955*. De laatste vooroorlogse vergadering van 5 augustus 1914 was dus terzelfdertijd de laatste waaraan Van Oye deelnam.

zien en – God weet? – ik zal u misschien in mijn leven niet meer zien, u, mijn oude vriend en schoolmakker van over 65 jaren! En mijn herte weent – weent ... Vaarwel, Hugo! God zegene u, God weze mij genadig! Uw Eugeen”.

Op 31 oktober 1919, werd Van Oye in Oostende ook afgedankt als dokter van de spoorwegen, dokter van het Zeewezen en van het ‘Schoolschip’.⁵¹

Wanneer Verriest hem opnieuw schrijft op 12 juni 1920 (UGent Hs 3375 438) is bijna een jaar verstreken. Misschien was er ondertussen nog briefwisseling, maar daarvan vonden we niets terug.

Verriest vertelt dat hij doodziek is geweest, een “*allerstrengst*” regiem moest volgen en volledige rust nemen. Jammer, schrijft hij, dat de “*zaak*” geen veertien dagen later komt. Met “*zaak*” bedoelt hij het proces Van Oye voor het Brugs Hof van Assisen van 14 tot 25 juni 1920.⁵² Op woensdag 16 juni kwam Verriest getuigen als *témoins de moralité*. Over het engagement van zijn vriend Eugeen tijdens de oorlog kon hij uiteraard niet veel zeggen. Tijdens zijn getuigenis legde hij niet langer de klemtoon op het feit dat Eugeen door Domela en Dumon om de tuin werd geleid, maar schetste hoe Eugeens persoonlijkheid in mekaar zat.

*De Zeewacht*⁵³ deed als volgt het verhaal van de tussenkomst van Hugo Verriest op het proces:

*“Terwijl de oude man, op zijne aanvraag daar zijne stem zoo flauw is, vraagt om tot bij de juryleden te mogen staan, heerscht eene tragische stilte. Ik ben een oude man van 80 jaar. Ik ken Eugeen Van Oye sedert 65 jaar, hij studeerde met mij in het Klein Seminarie, hij was mijn vriend en hij is mijn vriend gebleven. Toen ik die dagvaarding ontving en zijn brief, achtte ik het als eene plicht te komen, niet-tegenstaande de raadgevingen van de geneesheeren ... om die aloude vriendschap. Ik ken Eugeen Van Oye tot in het diepste van zijn wezen, want in het boek dat ik uitgaf – *Twintig Vlaamsche Koppen*⁵⁴ – heb ik Van Oye afgeschilderd en dezen die ‘t gelezen hebben en hem kennen, zeggen mij: dat is hij. Dit boek is geschreven geweest buiten alle oorlogsgedachten.*

⁵¹ Opleidingschip voor zeelui.

⁵² Het procesdossier is niet bewaard. Persverslagen in: *De Zeewacht*, 12, 19, 26 juni; 24 juli 1920; *Duinengalm*, 11, 18, 25 juni; 23 juli 1920; *Le Carillon*, 13, 20, 27 juni; 21 juli 1920; *L’Echo d’Ostende*, 5 augustus 1920. Zie ook: J. Aspeslagh, *De activistische beweging in Oostende [...]*, pp. 290-294; J. Monballyu, *De strafrechtelijke vervolging van het activisme in West-Vlaanderen [...]*, pp. 194-203.

⁵³ 19 juni 1920.

⁵⁴ Eerste Deel, vierde uitgave (De Vlaamsche Boekenhal, Leuven, Gent en Mechelen, s.d.), pp. 59-73. Eerste uitgave dateert van 1901.

Ik noem hem eene droomende fantazij; hij is het gebleven, zelfs nu hij 80 jaar oud is, is hij een kind met droomende fantazij; hij is een kind; wij hebben hem dat sinds 65 jaar gezegd.

Een droomende Vlaming wat die is, ware lang om te zeggen. (...) En zoo is hij door de wereld gegaan. Hoe dikwijls als wij samen waren, moest ik hem tot de werkelijkheid niet terugroepen: Eh, Dokter, gij zijt nogmaals aan 't droomen; zie toch wat er rond u omgaat. Natuur, zee, menschen zijn werkelijkheden. Zoo is zijn karakter. (...) Nooit [heeft hij mij geraadpleegd]. Ik heb van hem een brief ontvangen, waarin hij zijne bijeenkomst met dokter Dumon beschrijft. Van al wat hij teekende, schreef hij: Ik wist daar niets van! Hij had gedroomd! (...) Toen ik den beruchten brief las onderteekend door Van Oye, zegde ik onmiddellijk dat het 't werk was van Domela Nieuwenhuis.

Het Bestuur van Brussel meldde [aan de Akademie] dat men moest onderzoeken of zij er nog deel mochten van maken. Dosfel ... Van Oye. De Akademie was zeer verbit- terd, ... ja, zeer verbit- terd tegen de aktivisten, die zich uitgaven als de ware en eenige Vlamingen. Drie maal vergaderde de Akademie; drie maal ben ik geweest om drie maal te zeggen dat de Akademie geen rechtbank was en wij de uitspraak van de rech- ters moesten afwachten, want dat het niet aan te nemen was veel steun te maken op MEN.

Ik ben 80-jaar oud, en heb altijd ondervonden dat die Menheere MEN een gevaarlijke kerel is, tegen MEN is de mensch onmachtig, tegen MEN zijn er geen wapens. Maar er waren daar onverduldige⁵⁵ heeren, en zij zegden dat zij genoeg wisten. Men stak de handen naar boven en omlaag en er waren er meer boven. (...)

E.H. Verriest verlaat de zaal en drukt in 't voorbijgaan de hand van M. Van Oye, die gedurende het grootste deel van de aanspraak van E.H. Verriest weende."

Het was het getuigenis van Hugo Verriest dat de doorslag gaf en die ervoor zorgde dat van Oye als een vrij man de rechtszaal kon verlaten. "*Un acquittement qui a révolté tout de monde. (...) Cet individu a été acquitté au lieu d'être collé au poteau d'exécution*", schreef nadien het franskiljons Oostends blad *Le Carillon*.⁵⁶

Het archief bevat nog twee latere brieven (UGent Hs 3375 444 en HS 3375 445) waarin Verriest aan Van Oye inlichtingen vraagt betreffende composities van Johan Destoop.⁵⁷ Daarna valt het doek tot Van Oye op 28 oktober 1922 een briefkaart (UGent HS3375 448) in zijn bus vindt met de melding dat pastoor Hugo Verriest overleden was. Van Oye was aanwezig op de begrafenis in Ingoogem op zaterdag 4 november.

In diezelfde week (UGent Hs 3375 449) vroeg de Katholieke Vlaamsche Hoogeschooluitbreiding hem een levensschets van Verriest te schrijven. Op 9 november (UGent HS 3375 450) liet Stijn Streuvels hem verstaan dat een gelijkaardige vraag

⁵⁵ Ongeduldige.

⁵⁶ 27 juni 1920 en 23 november 1921.

⁵⁷ Componist Johan De Stoop. Zette O 't ruischen van het ranke riet van Gezelle op muziek; zie <http://www.svm.be/content/de-stoop-johan>.

zou volgen vanwege de Vlaamse Academie. Van dit laatste kwam echter niets in huis. Blijkbaar was het water tussen Van Oye en de Academie nog altijd te diep. In de *Verlagen en Mededelingen* van de Vlaamse Academie lezen we dat op de vergadering van 15 november 1922 de voorzitter een korte hulde bracht aan Verriest. Aloïs Walgrave die de homilie had gehouden in de kerk, gaf op de vergadering van 20 februari 1924 een lezing over de overledene. En daar stopte het.⁵⁸

Het zestien bladzijden tellende *In Memoriam Hugo Verriest* door Van Oye geschreven in januari 1923, verscheen wel degelijk in de *Verhandelingen van de Algemeene Katholieke Vlaamsche Hoogeschooluitbreiding*.⁵⁹ Op het einde komt Van Oye terug op zijn laatste ontmoeting met zijn vriend Hugo. We zien de verbindende rol die Gezelle in hun leven heeft gespeeld en de herinnering aan de 'Meester' die de fysiek verzwakte Verriest opnieuw gezond en springlevend maakte:

"Zestig jaren geleden zag ik Verriest voor het eerst te Roeselare in 't College, bij Guido Gezelle, en de laatste maal dat ik hem in levenden lijve zien mocht, 't was even - in 't Roeselaarsch College, bij Guido Gezelle.

'Wij warender vereend

*zoo wij te voren plagen ...*⁶⁰

Den 22 September '21 hield men daar in familiekring een Gezelle-dag: men had in den tuin van 't gesticht zijn bronzen borstbeeld - geschenk der studenten - doen oprichten, en de twee nog in leven zijnde leerlingen van den Meester waren gevraagd geworden de onthulling bij te wonen. Hugo kwam, springlevend gezond, jeugdig en frisch als immer, en voor eenige leeraars en een hoopje studenten had hij, in gezellige namiddagzitting, een paar gemoedelijke woorden ten beste, wijzende op verleden en toekomst. Ik, ik dacht aan 't verleden.

En daar, aan den voet van het beeld onzes meesters, hebben wij, voor 't laatst in ons leven, ons de handen gedrukt.

Dit schrijvend, denk ik aan een jaar voordien. Het was een prachtige, stille, door de maan verzilverde zomernacht. Wij zaten ons getweeën, alleen, in een grooten schoonen hof, met boven ons hoofd een anderen hof, een zachtblauwen gesternden hemel. En Hugo zegde me: 'Niet waar Eugeen? wij hebben ons, sedert wij weg zijn uit 't College, maar weinig meer, slechts nu en dan eens, gezien, - doch telkens het toeval ons weer samenbracht, was het ons of wij nooit waren gescheiden geweest.'

Nu zijn we gescheiden ... - Voor goed? [...]"

58 Jg. 1922, p. 1057-1059; jg. 1924, p. 117-129.

59 20ste jg., nummer 210, maart 1923.

60 Uit Guido Gezelle, *Tijdkrans*, 1882.

Bij zijn overlijden in 1926 besteedde de lokale pers nog hooguit enkele lijntjes aan de man die ze enkele jaren voorheen nog bestempeld had als *"le sinistre Van Oye"*.⁶¹ In de Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal en Letterkunde waar hij enkele jaren eerder aan de deur was gezet, bracht prof. dr. L. Scharpé hulde aan de dichter en literator Van Oye ... van vóór 1914.⁶²

Niet alleen zijn behandeling door de Belgische Staat maar ook zijn ontgoocheling over zijn Vlaamse 'vrienden' hadden bij Van Oye diepe sporen nagelaten. Een jaar na zijn assisenproces schreef hij aan Pol de Mont⁶³:

"O die "Vlaamsche" vrienden! Hebben 't met u ook zoo gedaan! (...) Schande over België, dat zoo met zijn beste zonen handelde en nog handelt. Schande! Schande! Maar schande ook - en ja, nog meer - over de ... 'Vlaamsche' intriganten, de kruiperig laffe huichelaars, die voor den oorlog zich als hoogepriesters en profeten aanstelden en als dusdanig door een ieder aangezien werden, maar die nooit iets waren of konden zijn dan ikzuchtige, vuige judassen die Vlaanderen nu voor 30 zilverlingen verraden."

De meningen over de persoon Van Oye zijn verdeeld. Hugo Verriest en de Oostendse activistenleider Eugeen Everaerts schilderden hem af als een dromer, een sterrenkijker.⁶⁴

Domela en activist Marcel Minnaert vonden hem te oud om nog een actieve rol in de Jong-Vlaamse beweging te hebben kunnen spelen. Domela spreekt bovendien van *"sterke eigenaardigheden"*, die volgens hem kenmerkend zijn voor hoogbejaarde heren.⁶⁵

Julius L'Abbé, die als Oostends activist Van Oye ook van dichtbij had gekend, hing na de oorlog een vernietigend beeld van hem op:

*"[Van Oye] onnozel als een lam, als een ooi. En hij loog maar alles af" en "Van Oye is een almachtige leugenaar en valschaard. (...) Ik heb nooit veel ontzag voor den mensch van Oye gehad omdat ik hem als weinig oprecht beschouwde."*⁶⁶

61 *L'Echo d'Ostende*, 24 december 1921.

62 *Verslagen en mededelingen*, 1926, pp. 495-498.

63 Letterenhuis, Antwerpen, Archief Pol de Mont, brief van Eugeen van Oye van 8 september 1921 (catalogus tg:lhbr:112025).

64 BHIC, Nederlandse Collecties over de Vlaamse Beweging, nr. 139, schrijven d.d. 31 juli 1970 van Eugeen Everaerts aan Lammert Buning.

65 J.D. Domela Nieuwenhuis Nyegaard, Persoonlijke herinneringen aan Dr. Eugeen van Oye, in: *De Dietsche Gedachte*, jg. 1, 1927, nr. 11, p. 148; briefwisseling tussen Marcel Minnaert en Lammert Buning van 22 december 1968, in BHIC, Nederlandse Collecties over de Vlaamse Beweging, nr. 316.

66 BHIC, Nederlandse Collecties over de Vlaamse Beweging nrs. 126 en 139, waar Eugeen Everaerts, in brieven (30 april 1969 en 31 juli 1970) aan L. Buning, citeert uit een vroeger schrijven van Julius L'Abbé d.d. september 1927.

> Detail van Eugeen Van Oye en Frans Van den Weghe uit het schilderij het *Guldendoek van Vlaanderen* van Hendrik Luyten, waaraan de schilder in de jaren 1930 gewerkt heeft. [Museum aan de IJzer]

"Valsaard" is een nogal zwaar woord. Rancuneus was Van Oye wel toen hij eind 1917 een beroep deed op de tussenkomst van de Raad van Vlaanderen om de afzetting te bekomen van de Oostendse burgemeester Auguste Liebaert, dit op grond van een denigrerende uitspraak over de oprichting van een Vlaamse hogeschool die Lybaert ... vijf jaar eerder in de gemeenteraad had gedaan.⁶⁷

En dat Van Oye niet bang was van een leugentje merkten we hier al op toen hij Verriest voorhield dat hij Jan Derk Domela *"weinig kende"* en dat de man hem *"on-sympatisch"* overkwam ofschoon ze al sinds 1896 in Oostende bij elkaar over de vloer kwamen en Domela hem vanaf eind 1914 herhaaldelijk thuis opnieuw had opgezocht.

Van Oye verstond inderdaad de kunst om zaken te verdraaien of te minimaliseren. Zo ook tijdens zijn proces toen zijn aanwezigheid op een banket, aangeboden door de bezettende overheid, aan de kaak werd gesteld. Hij herleidde het hele gebeuren tot het *"roken van een sigaar"* in de Kommandantur.

67 Rijksarchief Brussel, Conglomeraatsarchief van de Raad van Vlaanderen, het Propagandabureau, Nationaal Verweer, de Nationalen Bond voor de Belgische Eenheid, Jacques Pirenne en Henri Pirenne, 1908-1939, BE-A0510/I530, dossier 488, brieven d.d. oktober 1917 en februari 1918.